THÖRN v. Sweden (№ 24547/18)

Обставини справи

У 1994 році заявник зламав шию під час дорожньо-транспортної пригоди і був прикутий до інвалідного візка. Через отримані травми він страждав від спазмів і сильного болю, відвідав багатьох лікарів і спробував кілька знеболювальних, але марно.

Заявник прочитав в інтернеті, що конопля може бути корисною для полегшення болю, і дізнався, що вона робить це з дуже незначними побічними ефектами. Медичний канабіс (продається під назвою *Sativex*) був доступний у Швеції, але зазвичай лише для людей, які страждають на розсіяний склероз. Заявник спробував *Sativex*, але виявив, що він менш ефективний для полегшення болю, ніж інші форми канабісу. *Sativex* у будь-якому разі не покривався «страхуванням високої вартості захисту», соціальною політикою, яка гарантувала, що особам не доведеться платити більше від певної суми за ліки, які їм потрібні. Відповідно, *Sativex* був би дуже дорогим.

Тож заявник почав вирощувати канабіс для власного споживання. Вживання канабісу значно покращило якість його життя.

22 квітня 2015 року заявнику було пред'явлено звинувачення у вчиненні двох злочинів: злочину, пов'язаного з наркотиками, який полягає у виготовленні та зберіганні наркотиків, і злочину, пов'язаного з наркотиками невеликої тяжкості, який полягає у вживанні наркотиків.

27 серпня 2015 року окружний суд округу Вестманланд (*tingsrätten*) виправдав заявника. Суд установив, що заявник перебував у надзвичайній ситуації і що його дії не можна вважати невиправданими.

31 березня 2016 року Апеляційний суд округу Свеа (*hovrätten*) за апеляцією прокурора скасував виправдувальний вирок окружного суду, визнав заявника винним за пред'явленим обвинуваченням та засудив його до умовного ув'язнення і 90-денного штрафу в розмірі 130 шведських крон (приблизно 13 євро).

Після ухвалення вироку якість життя заявника погіршилася і він 75 % часу перебував на лікарняному.

20 листопада 2017 року Верховний суд змінив вирок Апеляційного суду округу Свеа таким чином, що заявник був засуджений лише за виготовлення наркотиків, оскільки було визнано, що злочини, пов'язані зі зберіганням або вживанням наркотиків, юридично охоплюються цим складом злочину. Крім того, за обставинами справи Верховний суд кваліфікував злочин, пов'язаний із виготовленням наркотичних засобів, лише як злочин невеликої тяжкості.

Верховний суд також скасував умовний вирок і зменшив кількість денних штрафів з 90 до 40.

У цій справі Верховний суд зазначив, що відповідно до Кримінального кодексу діяння, вчинене з необхідності, є злочином, лише якщо з огляду на характер небезпеки, шкоду, заподіяну іншим особам, та інші обставини це було

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

невиправданим. Необхідність існувала б тоді, коли небезпека загрожувала життю, здоров'ю, майну чи іншому важливому інтересу, який охоронявся правопорядком.

Щодо фактів справи, яка розглядалася, Верховний суд указав, що внаслідок травми хребта заявник мав сильний біль майже хронічного характеру. Інтерес у звільненні від болю був типом інтересу, який міг призвести до застосування положення про необхідність. Сильний біль мав бути розцінений як втручання в інтерес заявника до свого здоров'я.

Далі Верховний суд зазначив, що звільнення від відповідальності загалом вимагає, щоб дія була спрямована на захист інтересів значно більшої ваги, ніж інтерес, яким унаслідок цього пожертвували. Відсутність будь-якого іншого способу захисту інтересів зазвичай також була вимогою. Навіть якщо небезпеки можна було уникнути без звернення до вчинення дії через необхідність, дія все ще може бути виправданою, зокрема, коли б вимагалися непропорційні зусилля або жертви в разі запобігання небезпеці іншим способом.

На думку Верховного суду, з мети положення про необхідність випливає, що звільнення від відповідальності, в принципі, вимагає, щоб ситуація була непередбачуваною таким чином, що законодавець не міг її розглянути. Верховний суд визнав, що правовий контекст, у якому було вчинено дію, мав велике значення для її оцінки і що, в принципі, невиправдано покладатися на необхідність відхилення від того виду балансу інтересів, який уже був унесений у законодавство.

Завдяки законам про контроль над наркотиками та системі схвалення і ліцензування лікарських засобів законодавча влада встановила баланс між інтересом у забезпеченні доступу до ефективного знеболення та інтересом у контролі над наркотиками. Тож законодавча влада також передбачила спосіб, у який потрібно керувати інтересом до доступу до знеболювального, і встановила систему контрольованого розповсюдження наркотиків для медичного використання.

Тому дія, яка розглядалася у справі у Верховному суді, не могла бути дозволеною з огляду на положення про необхідність. Інша справа, що було зрозуміло, що заявник надав перевагу своїм законним інтересам щодо свободи від болю над інтересами суспільства щодо контролю над наркотиками.

Відповідно до викладених міркувань Верховний суд вирішив, що штраф був справедливим покаранням за правопорушення. З огляду на нетиповий характер діяння та положення, що стосуються необхідної оборони, справедливе покарання мало бути значно нижчим від мінімального терміну позбавлення волі.

Оцінка Суду

Враховуючи характеристики національного провадження, Суд зазначив, що справа, яка розглядалася, не стосується того, чи заборона на виробництво або споживання канабісу для тих, хто потребує цього в медичних цілях, чи будь-яких інших користувачів може посягати на право на повагу до приватного життя.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

Питання, яке необхідно розглянути, полягало в тому, чи порушили національні органи влади право заявника на повагу до його приватного життя, не звільнивши його від загальної кримінальної відповідальності, яка зазвичай застосовується до спірних дій, пов'язаних з виробництвом і споживанням того, що класифікується як наркотики в національному праві, на основі підстав, на які він посилався.

Верховний суд у конкретній, розглянутій ним справі дійшов висновку, що заявник міг діяти через необхідність, але його діяння в будь-якому разі було невиправданим у розумінні Кримінального кодексу, зокрема тому, що його поведінка регулювалася чинним національним законодавством про контроль над обігом наркотиків та про схвалення та ліцензування лікарських засобів і, отже, суперечила балансу інтересів, який уже був здійснений законодавцем. Захист через необхідність у шведському законодавстві не застосовувався до таких ситуацій (див. пункти 17-19).

З викладеного випливає, що національні суди зважили засудження заявника як таке, обмежившись вказівкою на те, що це питання було врегульовано законом і, отже, не підпадає під дію положення про необхідність захисту у шведському законодавстві (див. пункти 17-19). Натомість індивідуальні обставини справи заявника були взяті до уваги під час ухвалення рішення про покарання, після чого Верховний суд зробив загальну оцінку обставин справи (див. пункти 24-32).

Питання, яке стояло перед Судом, на відміну від зазначеного полягало в тому, чи органи влади, розглядаючи національне провадження в цілому, досягли достатньо справедливого балансу між конкуруючими інтересами. Що стосується цього конкретного збалансування, то Суд вважав, що інтереси органів влади в конкретній справі заявника полягали переважно в забезпеченні дотримання та виконання національного законодавства щодо наркотиків і ліків, тоді як інтерес заявника полягав у пошуку способу полегшити його біль. Однак справа стосувалася не свободи прийняти або відмовитися від конкретного медичного лікування чи вибрати альтернативну форму лікування, що є життєво важливим для принципів самовизначення та особистої автономії (див. рішення у справі Jehovah's Witnesses of Moscow and Others v. russia, § 139), а неліцензійного виробництва та використання наркотиків. Національні органи влади мали широку свободу розсуду за цих обставин.

У контексті цього Суд зазначив, що Верховний суд не поставив під сумнів твердження заявника щодо його болю та що канабіс, який він виготовив, допоміг у цьому. Також не ставилося під сумнів те, що ліки, до яких заявник мав доступ, були або менш ефективними для полегшення його болю, мали побічні ефекти, яких він розумно хотів уникнути, або були дорогими.

Водночас ЄСПЛ указав, що Верховний суд визнав зрозумілим те, що заявник почав вирощувати та вживати коноплі і що злочин певною мірою можна вибачити. Верховний суд також узяв до уваги те, що справа не стосувалася ситуації, коли був особливий ризик розповсюдження наркотиків, а також у цьому контексті те, що канабіс, про який ідеться, не містив високого рівня ТГК (див. пункт 25). Тож Верховний суд кваліфікував діяння заявника лише як незначне правопорушення та

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

призначив штраф у розмірі приблизно 520 євро, що було менше, ніж те, що зазвичай вважалося б справедливим покаранням за правопорушення, пов'язане з кількістю канабісу, про який ідеться у справі заявника (див. пункти 26-28).

Як випливає з наведеного, Верховний суд узяв до уваги інтерес заявника в пошуку ефективного знеболювального засобу та відобразив його переважно у встановленні розміру штрафу. ЄСПЛ не було надано жодної інформації, яка б указувала на те, що заявник не мав коштів для сплати штрафу, який зрештою на нього наклали, або що його сплата з інших причин була б для нього особливо обтяжливою (на відміну від, наприклад, рішення у справі Lacatus v. Switzerland, §§ 107-10).

Крім того, до Суду не надано жодної інформації про будь-які інші негативні наслідки покарання, наприклад щодо реєстрації правопорушення. У цьому контексті для загальної оцінки Суду мало значення те, що хоча влада Держави-відповідача покарала заявника за його несанкціоноване виробництво канабісу, вона також дозволила виписати йому рецепт законних ліків, які, очевидно, були ефективними для полегшення його болю навесні 2017 року, поки тривало національне провадження щодо злочину, пов'язаного з канабісом (див. пункт 30).

Суд наголосив, що питання, на яке необхідно відповісти, полягало не в тому, чи могла бути застосована інша, менш жорстка політика. Натомість це питання про те, чи шведська влада залишалася в межах широкої свободи розсуду, дотримуючись особливого балансу між інтересом заявника в доступі до знеболювальних засобів і загальним інтересом у забезпеченні системи контролю над наркотиками та ліками. З огляду на це Суд не вважав, що органи влади вийшли за межі цього поля, тож порушення статті 8 Конвенції не було.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 1 вересня 2022 року й набуло статусу остаточного 1 грудня 2022 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.